

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
МІСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА імені О. М. БЕКЕТОВА

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

до самостійного вивчення та практичних занять
із навчальної дисципліни

«СУЧАСНЕ ВІТЧИЗНЯНЕ І СВІТОВЕ ДЖЕРЕЛОЗНАВСТВО»

*(для аспірантів та здобувачів денної і заочної форм навчання галузі знань
03 – Гуманітарні науки спеціальності 032 – Історія та археологія)*

ХАРКІВ
ХНУМГ ім. О. М. Бекетова
2017

Методичні вказівки до самостійного вивчення та практичних занять із навчальної дисципліни «Сучасне вітчизняне і світове джерелознавство» (для аспірантів та здобувачів денної і заочної форм навчання галузі знань 03 – Гуманітарні науки спеціальності 032 – Історія та археологія) / Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова ; уклад. М. С. Лисенко. – Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2017. – 38 с.

Укладач канд. іст. наук, доц. М. С. Лисенко

Рецензент

І. М. Рассоха, доктор філософських наук, професор Харківського національного університету міського господарства імені О. М. Бекетова

Рекомендовано кафедрою історії і культурології, протокол № 14 від 25.05. 2017 р.

ЗМІСТ

Вступ.....	4
1 Календарно-тематичний план.....	5
2 Плани практичних занять.....	6
3 Теми, винесені на самостійне опрацювання.....	9
4 Методика самостійної роботи.....	9
5 Тестові завдання для самоконтролю.....	10
6 Питання до заліку.....	19
Термінологічний словник.....	21
Список рекомендованих джерел.....	35

ВСТУП

Роль джерелознавства помітно зростає в сучасних умовах, коли однією з характерних рис сьогодення є тенденція його розвитку стала гуманізація суспільних відносин, зростання інтересу людей на всіх континентах до історії минулого і глобальних проблем сьогодення.

Історичне джерелознавство як важливий компонент історичної науки є складною науковою системою. Домінуюче місце в ній займають проблеми теорії і методології джерелознавства, його історії і наукової практики. Без розгляду предмету історичного джерелознавства, його об'єкту, дослідницьких і дидактичних завдань, основних етапів розвитку, не можна з'ясувати його суть як науки і навчальної дисципліни. При вивченні курсу «Сучасне вітчизняне і зарубіжне джерелознавство» розглядається ряд теоретико-методологічних питань, зокрема таких, як теорія джерела, його природа, зв'язок з історичним фактом, джерельна інформація, джерелознавча критика тощо. Значна увага приділяється сучасним підходам до класифікації історичних джерел як дослідницького методу, розгляду найпоширеніших класифікаційних моделей, методики пошуку, виявлення, аналітичній і синтетичній критиці джерел, способів встановлення їх автентичності, здобуття інформації, перевірки її достовірності.

1 КАЛЕНДАРНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

Змістові модулі та теми	Кількість годин									
	денна форма					заочна форма				
	усього	у тому числі				усього	у тому числі			
		лек	лаб	пр/сем	срс		лек	лаб	пр/сем	срс
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
МОДУЛЬ 1 Сучасне вітчизняне і світове джерелознавство										
Змістовий модуль 1 Класифікація, методика пошуку, опрацювання та використання історичних джерел.										
Тема 1 Предмет і завдання історичного джерелознавства	15	2	–	3	10	15	2	–	3	10
Тема 2 Структура історичного джерелознавства	15	2	–	3	10	15	2	–	3	10
Тема 3 Поняття історичного джерела	15	2	–	3	10	15	2	–	3	10
Тема 4 Класифікація історичних джерел	13	–	–	3	10	13	–	–	3	10
Тема 5 Методика пошуку, опрацювання і використання історичних джерел	17	2	–	4	13	17	2	–	4	13
Разом за ЗМ 1	77	8	–	16	53	77	8	–	16	53
Змістовий модуль 2 Основні групи історичних джерел										
Тема 6 Речові джерела	15	2	–	3	10	15	2	2	3	10
Тема 7 Зображальні джерела	15	2	–	3	10	15	2	–	3	10
Тема 8 Усні джерела	12	–	–	2	10	12	–	–	2	10
Тема 9 Лінгвістичні джерела	13	–	–	3	10	13	–	–	3	10

Продовження таблиці

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Тема 10 Писемні джерела	18	3	–	3	12	18	3	–	3	12
Разом за ЗМ 2	73	7	–	14	52	73	7	–	14	52
Індивідуальне завдання										
Інд. завдання (ІЗ)	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Усього годин	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Разом	150	15	–	30	105	150	15	–	30	105

2 ПЛАНИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

ч/ч	Назва теми	Кількість годин	
		денна	заочна
1	Тема 1 Предмет і завдання історичного джерелознавства	2	2
2	Тема 2 Структура історичного джерелознавства	2	2
3	Тема 3 Поняття історичного джерела	2	2
4	Тема 4 Класифікація історичних джерел	–	–
5	Тема 5 Методика пошуку, опрацювання і використання історичних джерел	2	2
6	Тема 6 Речові джерела	2	2
7	Тема 7 Зображальні джерела	2	2
8	Тема 8 Усні джерела	–	–
9	Тема 9 Лінгвістичні джерела	–	–
10	Тема 10 Писемні джерела.	3	3
Разом		30	30

МОДУЛЬ 1 СУЧАСНЕ ВІТЧИЗНЯНЕ Й СВІТОВЕ ДЖЕРЕЛОЗНАВСТВО

Змістовий модуль 1 Класифікація, методика пошуку, опрацювання та використання історичних джерел

Практичне заняття 1 Предмет і завдання історичного джерелознавства (2 год)

1. Зародження та основні етапи розвитку історичного джерелознавства.
2. Предмет та методологічні засади.
3. Завдання та функції історичного джерелознавства.
4. Джерелознавча термінологія.

Практичне заняття 2 Структура історичного джерелознавства (2 год)

1. Поняття структури історичного джерелознавства.
2. Джерелознавство в системі історичної науки.
3. Основні компоненти історичного джерелознавства.
4. Спеціальні історичні дисципліни в структурі джерелознавства.

Практичне заняття 3 Класифікація історичних джерел (2 год)

1. Поняття класифікації джерел, її завдання і значення.
2. Класифікаційні ознаки і критерії класифікації джерел.
3. Основні схеми і моделі класифікації джерел.
4. Особливості класифікації писемних джерел.
5. Класифікація джерел з історії України.

Практичне заняття 4 Методика пошуку, опрацювання і використання історичних джерел (2 год)

1. Поняття методики історичного джерелознавства.
2. Етапи роботи з джерелами.
3. Методика пошуку та виявлення джерел.
4. Дослідження джерел. Джерелознавча критика.

5. Перехід до аналітичної критики як початок наукового використання досліджених джерел.
6. Методика роботи з масовими джерелами.

Змістовий модуль 2 Основні групи історичних джерел

Практичне заняття 5 Речові джерела (2 год)

1. Загальний огляд речових джерел з української історії.
2. Нумізматичні джерела.
3. Архітектурні пам'ятки.
4. Предмети озброєння та одягу.

Практичне заняття 6 Зображальні джерела (2 год)

1. Загальний огляд зображальних джерел з української історії.
2. Графічні книжкові зображення. Портретні зображення. Жанрові та історичні зображальні джерела.
3. Кінофотовідеодокументи (аудіовізуальні).
4. Картографічні джерела.
5. Боністичні джерела (зображальний аспект).
6. Народні картини.

Практичне заняття 7 Писемні джерела (2 год)

1. Загальний огляд писемних джерел.
2. Літописи. Актові та діловодні документи.
3. Статистичні джерела.
4. Матеріали соціологічних досліджень.
5. Судово-слідчі документи.
6. Документи громадських об'єднань та політичних партій.
7. Періодична преса як історичне джерело. Джерела особового походження.
8. Агіографічна, наукова та художня література.

3 ТЕМИ, ВИНЕСЕНІ НА САМОСТІЙНЕ ОПРАЦЮВАННЯ

ч/ч	Назва теми	Кількість годин	
		денна	заочна
1	Тема 1 Предмет і завдання історичного джерелознавства	10	10
2	Тема 2 Структура історичного джерелознавства	10	10
3	Тема 3 Поняття історичного джерела	10	10
4	Тема 4 Класифікація історичних джерел	10	10
5	Тема 5 Методика пошуку, опрацювання і використання історичних джерел.	13	13
6	Тема 6 Речові джерела	10	10
7	Тема 7 Зображальні джерела	10	10
8	Тема 8 Усні джерела	10	10
9	Тема 9 Лінгвістичні джерела	10	10
10	Тема 10 Писемні джерела	12	12
Індивідуальне завдання (КР)		—	—
Разом		105	105

4 МЕТОДИКА САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Однією із важливих складових вивчення джерелознавства у сучасній вищій школі є самостійна робота здобувачів. Під час навчального процесу вона сприяє активізації засвоєння здобувачем знань та їх реалізації, а також формує вміння навчатися і потяг до наукової роботи. Самостійна робота є основним засобом набуття знань у вільний від занять час.

Мета самостійної роботи – сприяти якнайглибшому засвоєнню здобувачами знань з дисципліни «Сучасне світове і вітчизняне джерелознавство», ознайомити їх з основним понятійно-категоріальним апаратом.

Методичні рекомендації щодо забезпечення самостійної роботи дають можливість здобувачам глибше ознайомитися з темами або окремими питаннями, які не були винесені на лекційні або практичні заняття. Вони передбачають опанування в повному обсязі навчальної програми та формуванню самостійності як особистісної риси та важливої професійної

якості, сутність якої полягає в умінні систематизувати, планувати та контролювати власну діяльність.

Завданням самостійної роботи здобувачів є засвоєння певних знань, умінь, навичок, закріплення та систематизація здобутих знань, їх застосування при виконанні практичних завдань та наукових робіт, а також виявлення прогалин у системі знань із предмета.

Зміст самостійної роботи визначається навчальною програмою дисципліни, методичними матеріалами, завданнями викладача. У ході вивчення дисципліни здобувачі знайомляться з теоретико-методологічними засадами, предметом, об'єктом, метою, завданням та функціями навчального курсу. Спираючись на основні методологічні принципи джерелознавства, вони вивчають специфіку історичного джерела, аспекти об'єктивності та суб'єктивності джерела, знайомляться з сучасним станом і напрямками подальшого розвитку. В процесі викладання дисципліни у здобувачів повинно формуватися творче мислення та вміння самостійно аналізувати, комплексно вивчати та об'єктивно висвітлювати події та явища минулого, давати їм оцінку.

5 ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Обґрунтував оригінальну класифікацію писемних джерел, згідно з якою вони поділялися на три групи: літописи, юридичні документи, записки мандрівників і сучасників:

- а) М. Грушевський;
- б) Д. Багалій;
- в) В. Антонович;
- г) С. Томашівський.

2. Поняття «історичне джерелознавство»:

а) сукупність систематизованих узагальнюючих знань про його предмет, об'єкт, завдання, методологічні принципи, структуру та місце в історичній науці;

б) безпосередній пошук, виявлення і вивчення конкретних груп джерел з метою визначення їхньої інформативної цінності, а також практичне використання почерпнутих відомостей в конкретних історичних дослідженнях;

в) спеціальна галузь наукових історичних знань, яка вивчає походження історичних джерел, теорію і методику їхнього використання в історичних дослідженнях, склад, структуру й функціонування джерельної бази історичної науки;

г) пам'ятка, свідоцтво про минуле, історичні рештки, документ минулого і навіть усе, що містить інформацію про минуле.

3. Подати визначення поняття «джерельна інформація»:

а) невід'ємна ознака джерела, яка фіксується на певному носії: камені, глині, кістці, папері, дискеті, кіноплівці, магнітній стрічці тощо або передається усно;

б) сукупність джерел, на які спирається історичне пізнання;

в) вивчення внутрішніх особливостей джерела;

г) метод науковця у джерелознавчій критиці.

4. Дані для уточнення часу виникнення деяких джерел дає:

а) математика;

б) палеографія;

в) філософія;

г) філологія.

5. Характерною ознакою яких джерел є однотипність їхньої форми:

а) унікальних;

б) статистичних;

в) масових;

г) критичних.

6. Вид джерелознавчої критики, що передбачає перевірку повноти і достовірності джерела шляхом його зіставлення з іншими джерелами:

а) аналітична критика;

б) фактична критика;

в) синтетична критика;

г) логічна критика.

7. Встановлення авторства джерела – це предмет дослідження:

- а) палеографії;
- б) текстології;
- в) атрибуції;
- г) хронології.

8. При встановленні авторства джерела застосовують метод:

- а) статистичний;
- б) текстологічний аналіз;
- в) порівняльний;
- г) типологічний.

9. Автентичність – це:

- а) повнота джерела;
- б) достовірність джерела;
- в) авторство джерела;
- г) залежність джерела.

10. Форма і зміст джерела є ознакою:

- а) відкритої інформації;
- б) закритої інформації;
- в) актуалізованої інформації;
- г) принципу історизму.

11. Напрям у трактуванні поняття «історичне джерело»:

- а) позитивістський;
- б) евристичний;
- в) критичний;
- г) логічний.

12. Автор «Джерел до історії України-Русі»:

- а) В. Антонович;
- б) П. Куліш;
- в) М. Грушевський;
- г) С. Величко.

13. У період раннього середньовіччя історичними джерелами були:

- а) писемні джерела, що знаходилися в архівах;
- б) писемні джерела, автори яких були авторитетними особами;
- в) писемні джерела, що знаходилися в музеях;
- г) писемні джерела, авторами яких були селяни.

14. Історичне джерелознавство – це:

- а) спеціальна історична дисципліна;
- б) допоміжна дисципліна;
- в) прикладна дисципліна;
- г) системна дисципліна.

15. Вивчає зовнішній вигляд, матеріал, знаряддя письма, графіку джерела:

- а) хронологія;
- б) герменевтика;
- в) палеографія;
- г) дипломатика.

16. Київська історична школа, представлена В. Антоновичем, М. Іванишевим, О. Лазаревським, В. Іконниковим увійшла в історію як:

- а) позитивістська школа;
- б) школа ерудитів;
- в) джерелознавча школа;
- г) школа документалістики.

17. Закономірності формування джерельної бази історичної науки в цілому та окремих груп джерел і відображення в них процесу історичного розвитку, їх функціонування в історичному дослідженні, функціонування джерелознавства в системі історичної науки – це:

- а) об'єкт історичного джерелознавства;
- б) предмет історичного джерелознавства;
- в) мета історичного джерелознавства;
- г) завдання історичного джерелознавства.

18. Одним з перших, хто спробував подати обґрунтовану структуру джерелознавства, був:

- а) І. Ковальченко;
- б) М. Варшавчик;
- в) В. Ключевський;
- г) С. Шмідт.

19. Принцип передбачає, що дослідники розглядають методологію джерелознавства як синтез загальної наукової методології, методології історичної науки:

- а) наукового дослідження джерел;
- б) всебічності джерела;
- в) конкретно-історичного підходу об'єктивності;
- г) цілісності джерела.

20. Принцип зобов'язує історика сприймати джерело як об'єктивну реальність і відкриває можливість виявити за допомогою джерелознавчої критики об'єктивно-істинний зміст джерельних відомостей, отримати в кінцевому рахунку достовірні наукові факти:

- а) конкретно-історичного підходу;
- б) наукового дослідження джерел;
- в) всебічності і цілісності джерела;
- г) наукової об'єктивності.

21. Критика передбачає зіставлення інформації, вміщеної у джерелі з об'єктивною логікою історичного процесу (а не за даними іншого джерела):

- а) фактична;
- б) аналітична;
- в) синтетична;
- г) логічна.

22. Система методів, тобто прийомів, засобів та правил здійснення всього комплексу робіт, пов'язаних з пошуком, виявленням, відбором джерел, їх всебічним критичним аналізом, встановленням достовірності та інформативної цінності джерела – це:

- а) методи джерелознавства;
- б) методологія джерелознавства;
- в) методика джерелознавства;
- г) теорія джерелознавства.

23. Метод передбачає конструювання окремих процесів на основі історичних залишків:

- а) порівняльно-історичний;
- б) описовий;
- в) ретроспективний;
- г) діахронічний.

24. Методи евристичного виявлення історичних джерел, відбору історичних джерел, класифікації та формування їх комплексів, атрибуції історичних джерел відносять до:

- а) специфічно джерелознавчих;
- б) загальнонаукових;
- в) міждисциплінарних;
- г) загальноісторичних.

25. Групи джерел, що мають споріднений спосіб передачі відомостей або близькі за змістом, формою, походженням – це:

- а) типи історичних джерел;
- б) евристика;
- в) типологія;
- г) атрибуція.

26. Головним критерієм і визначальними ознаками поділу джерел є спосіб кодування в них інформації, засіб її фіксації та відтворення – це класифікація:

- а) за авторством;
- б) видова;
- в) типологічна;
- г) родова.

27. Пам'ятки архітектури, знаряддя праці різних епох, предмети і речі домашнього вжитку – це джерела:

- а) зображальні;
- б) речові;
- в) вербальні;
- г) поведінкові.

28. Особливий тип джерел, який характеризується тим, що визначальною ознакою для них виступає слово в усній, письмовій чи іншій формі, яке фіксує мову людини:

- а) словесні (вербальні);
- б) поведінкові;
- в) речові;
- г) зображальні.

29. Джерела, що містять графічну інформацію, тобто її вираження за допомогою наочних графічних зображень:

- а) поведінкові;
- б) вербальні;
- в) зображальні;
- г) речові.

30. Джерела цього типу можуть сприйматися істориком безпосередньо (шляхом спостереження, візуального сприйняття дійства):

- а) поведінкові;
- б) конвенціональні;

- в) зображальні;
- г) речові.

31. Два етапи існування історичного джерела:

- а) аналітичний і синтетичний;
- б) доджерельний і власне джерельний;
- в) об'єктивний і суб'єктивний;
- г) методичний і методологічний.

32. Відомості, які безпосередньо стосуються досліджуваної проблеми:

- а) пряма інформація;
- б) закрита інформація;
- в) латентна інформація;
- г) актуалізована інформація.

33. Джерельна інформація, що на сьогодні ще залишається поза межами історичних знань:

- а) пряма інформація;
- б) закрита інформація;
- в) латентна інформація;
- г) потенційна інформація.

34. Закономірності функціонування джерела у процесі історичного пізнання виражають відношення:

- а) об'єктивно-суб'єктивний феномен;
- б) «реальність – джерело»;
- в) «джерело – наукове історичне знання»;
- г) «джерело – історична наука».

35. Пошук джерел у архіві:

- а) архівна евристика;
- б) бібліографічна евристика;
- в) методологія;
- г) аналітична критика.

36. Історія історичної науки – це:

- а) архівознавство;
- б) археографія;
- в) історіографія;
- г) джерелознавство.

37. Наука, що розробляє теорію і методику видання історичних джерел:

- а) архівознавство;
- б) археографія;
- в) історіографія;
- г) джерелознавство.

38. «Батько» джерелознавства:

- а) Геродот;
- б) Фулідід;
- в) С. Шмідт;
- г) М. Грушевський.

39. Термін «загальноджерелознавча методика» ввів:

- а) С. Шмідт;
- б) М. Варшавчик;
- в) В. Ключевський;
- г) М. Петров.

40. Твори давніх авторів, середньовічних хроністів, старі документи, а також пізні списки і вставки відносять до:

- а) історичних джерел;
- б) історичних посібників.
- в) речових пам'яток;
- г) монографій.

6 ПИТАННЯ ДО ЗАЛІКУ

1. Предмет та методологічні засади.
2. Завдання та функції історичного джерелознавства.
3. Джерелознавча термінологія.
4. Поняття структури історичного джерелознавства.
5. Джерелознавство в системі історичної науки.
6. Основні компоненти історичного джерелознавства.
7. Спеціальні історичні дисципліни в структурі джерелознавства.
8. Визначення історичного джерела.
9. Основні етапи формування історичного джерела.
10. Об'єктивно-суб'єктивна природа джерела.
11. Джерельна інформація.
12. Джерельна база історичних досліджень.
13. Поняття класифікації джерел, її завдання і значення.
14. Класифікаційні ознаки і критерії класифікації джерел.
15. Основні схеми і моделі класифікації джерел.
16. Особливості класифікації писемних джерел.
17. Класифікація джерел з історії України.
18. Поняття методики історичного джерелознавства.
19. Етапи роботи з джерелами.
20. Методика пошуку та виявлення джерел.
21. Дослідження джерел. Джерелознавча критика.
22. Методика роботи з масовими джерелами.
23. Загальний огляд речових джерел з української історії.
24. Нумізматичні джерела.
25. Архітектурні пам'ятки.
26. Предмети озброєння та одягу.
27. Загальний огляд зображальних джерел з української історії.
28. Графічні книжкові зображення.

29. Портретні зображення.
30. Жанрові та історичні зображальні джерела.
31. Кінофотовідеодокументи (аудіовізуальні).
32. Картографічні джерела.
33. Боністичні джерела (зображальний аспект).
34. Народні картини.
35. Загальний огляд усних джерел.
36. Прозові усні джерела.
37. Віршовані усні джерела.
38. Усні історичні твори.
39. Загальна характеристика лінгвістичних джерел.
40. Антропонімічні джерела.
41. Топонімічні джерела.
42. Слова іншомовного походження.
43. Загальний огляд писемних джерел.
44. Літописи.
45. Актові та діловодні документи.
46. Статистичні джерела.
47. Матеріали соціологічних досліджень.
48. Судово-слідчі документи.
49. Документи громадських об'єднань та політичних партій.
50. Періодична преса як історичне джерело.
51. Джерела особового походження.
52. Агіографічна, наукова та художня література.
53. Зародження та основні етапи розвитку історичного джерелознавства.

ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК

Автентичний текст (з грец. – справжній) – справжній текст оригіналу документа; дійсний, правильний, той, що ґрунтується на першоджерелі.

Автограф (з грец. – пишу, креслю, зображую) – власноручний авторський рукописний текст.

Автоматизована інформаційно-пошукова система – система пошуку інформації, в якій пошук, оброблення та актуалізація даних відбувається за допомогою комп'ютера.

Автохтонний (з грец. – місцевий, корінний) – місцевого походження; той, що виник, зародився на місці сучасного проживання, існування.

Агіографічні твори (з грец. – святий та пишу) – життя святих, релігійно-повчальні твори, в яких описуються життя та подвиги християнських святих.

Акт (з лат. дія та документ) – офіційний документ, запис, протокол.

Актові джерела – вид документальних джерел, в яких у певній юридичній формі фіксуються певні норми права, економічні чи політичні угоди та договори між приватними особами, особами і державою, державами, державою і церквою, церквами.

Актуалізована інформація джерел (з лат. *actualis* – справжній, теперішній, сучасний) – різновид джерельної інформації, яку безпосередньо вилучає, аналізує та використовує історик у науковому дослідженні. В широкому розумінні – весь масив відомостей з тієї чи іншої історичної проблеми, якими оперує сучасна історична наука.

Аналітична критика (розклад, розчленування) – етап і вид джерелознавчої критики, завданням якої є встановлення об'єктивності та наукової цінності джерела, здобування з нього достовірної інформації.

Аннали (з лат. *annates* – літописи від *annus* – рік) – одна з форм історичних творів періоду античності та середньовіччя, в яких події описуються за роками.

Анонімні джерела (з грец. *ανωνυμος*, – безіменний) – джерела, що набули поширення без імені автора.

Анотація (з лат. *annotatio* – зауваження, помітка від *annoto* – позначаю) – коротка, стисла характеристика змісту книги, статті, рукопису, документа.

Апокрифи (з грец. – таємничий, захований) – релігійні твори, що не визнавалися церквою канонічними й заборонялися.

Апсида (абсида) (з грец.– дуга, склепіння) – виступ східної частини хрестово-купольного храму у вівтарі, напівкруглий або гранчастий у плані.

Археографія (з грец. – стародавній і урафсо – пишу) – спеціальна галузь історичної науки, що вивчає історію публікації історичних джерел, розробляє теорію і методику їх видання.

Архіви (з лат. *archivum* від давньогрец. архсіов – приміщення, в якому засідає уряд, державні служби) – 1) Установи або відділи в установах, організаціях, на підприємствах, що зберігають документальні матеріали. 2) Комплекс документів, об'єднаних спільністю походження.

Архівознавство – спеціальна галузь історичної науки, система інтегрованих знань про історію, теорію і практику архівної справи.

Атрибуція джерела (з лат. *attributio* – приписування) – визначення достовірності джерела, встановлення його авторства, часу та місця створення.

Боністика (з франц. *bonistique* від *bon* –талон, чек) – спеціальна історична дисципліна, що вивчає паперові грошові знаки як історичне джерело.

Булла (з лат. *bulla* – кулька) – у добу середньовіччя кругла металева печатка, що підвішувалася до документа великого формату; власне документ, скріплений печаткою.

Вербальні джерела (з лат. *verbalis* від *verbum* – слово) – тип джерел, в яких інформація зафіксована у словесній формі.

Вірогідність джерела – ступінь відповідності свідчень джерела тим реальним подіям, що в ньому описані.

Вітраж (з франц. *vitre* – віконне скло) – твір монументально-декоративного мистецтва з кольорового чи безбарвного скла.

Генеалогія (з грец. – родовід) – спеціальна історична дисципліна, що вивчає походження родів, окремих осіб, їхні родинні та інші зв'язки.

Генезис (з грец. – породжую, створюю) – походження, виникнення, процес утворення, розвитку.

Генетичний метод – спосіб дослідження явищ, що ґрунтується на аналізі їхнього генезису й розвитку.

Геральдика (з лат. *heraldus* – оповісник) – спеціальна історична дисципліна, що вивчає герби як історичне джерело.

Герб (з польс. *herb* від нім. *erbe* – спадщина) – символічний розпізнавально-правовий знак, що містить у собі особливі фігури або символічні зображення, створені на підставі точно визначених правил, і є постійним розпізнавальним знаком окремих осіб, родів, товариств, міст, держав.

Герменевтика (з грец. – пояснюю) – тлумачення тексту джерела, необхідне для розуміння і осмислення його змісту.

Гносеологія (з грец. – пізнання та слово, вчення) – вчення про сутність і закономірності пізнання, теорія пізнання.

Гравюра (з франц. *gravure* від *graver* – вирізати, висікати) – вид графіки, спосіб розмножування малюнка за допомогою друкарської форми з дерева, металу, каменю тощо.

Грамота (з грец. – лист, послання) – форма актових, справочинних, особових документів, найбільш поширена в середні віки.

Графіка (з грец. – живопис) – вид образотворчого мистецтва, основним зображальним засобом якого є малюнок, виконаний на папері олівцем, пензлем, вуглем або відтиснутий на папері з спеціально підготовленої форми, дошки (гравюра, офорт) чи каменю (літографія).

Графіті (з італ. *graffiti* – видряпані) – написи й малюнки різного змісту, зроблені гострими предметами або фарбою на стінах і архітектурних деталях давніх споруд, а також на посудинах та інших твердих матеріалах.

Датування джерела – визначення часу створення джерела, якщо він невідомий.

Джерела особового походження – пам'ятки, авторами яких виступають окремі особи і які їм належать або належали.

Джерело історичне – носій історичної інформації, що виник як продукт розвитку природи і суспільних відносин і відбиває той чи інший бік людської діяльності.

Джерелознавство історичне – спеціальна галузь наукових історичних знань, що розробляє теорію й методику вивчення та використання в історичних дослідженнях джерел, вивчає їх походження, склад, структуру, а також функціонування джерельної бази історичної науки.

Джерельна база історичної науки – сукупність джерел, на які спирається історичне пізнання.

Джерельна інформація – сукупність наявних у джерелі типів інформації та стійких зв'язків між ними, які забезпечують його цілісність та здатність бути основою для отримання наукового фактичного знання.

Дипломатика – спеціальна історична дисципліна, що вивчає походження, форму і зміст актових джерел (офіційних та приватних), методику їх опрацювання.

Документальні джерела (з лат. *documentum* – вірець, посвідчення, доказ) – рід писемних джерел, що утворився у процесі діяльності різноманітних державних, громадських, приватних установ, підприємств, організацій.

Достовірність джерела – якісна характеристика джерела, що засвідчує його вірогідність та відповідність змісту реальних явищ і подій.

Евристика джерелознавча – спеціальна історична дисципліна, що розробляє теорію і методику пошуку джерельної інформації.

Електронний документ – документ, зафіксований засобами електронної техніки, ознайомлення зі змістом якого можливе за допомогою комп'ютера.

Емблема – предмет, зображення, що умовно або символічно виражає певну ідею, поняття.

Епіграфіка – спеціальна історична дисципліна, що вивчає давні й середньовічні написи на твердих матеріалах (мармурі, металі, кераміці, дереві та ін.).

Епістолярні джерела – один із видів джерел особового походження, приватне листування.

Епітафія – надгробний напис.

Естамп – твір друкарської графіки, відбиток на папері, шовку та інших матеріалах (гравюра, офорт, літографія).

Зброезнавство – спеціальна історична дисципліна, що вивчає історію розвитку зброї, військової техніки, їхнього виробництва та застосування, а також історію збройного мистецтва. Зразки зброї та військової техніки розглядаються як історичні джерела для вивчення рівня розвитку суспільства, його матеріальної культури.

Зображальні джерела – тип історичних джерел, в яких інформація зафіксована у вигляді зображення.

Іконографія – спеціальна історична дисципліна, що розробляє прийоми та методи визначення достовірності зображень історичних подій та осіб, їхньої атрибуції, датування з метою використання отриманих даних в історичних працях.

Іконопис – вид культового станкового живопису (ікони). У християнстві ікона – зображення святих (живописне, мозаїчне, рельєфне), об'єкт релігійного культу.

Інвентарні описи – господарські описи міст, замків, королівських чи поміщицьких маєтностей, що проводилися упродовж XV – першої половини XIX ст. на території Польщі, Правобережної України, Білорусії та Литви.

Інкунабули – книги, видані з початку книгодрукування в Європі (з 40-х років XV ст.) до 1500 р.

Інтерполяція – 1) У джерелознавстві – фальсифікована вставка в оригінальний текст. 2) Неавторські вставки слів, речень або чисел у тексті під час переписування, опрацювання рукописів, копіювання географічних карт тощо.

Інтерпретація (з лат. *interpretatio* від *interpretor* –роз’яснюю, перекладаю) – пояснення, тлумачення, розкриття змісту джерела.

Історичні залишки (рештки) – пам’ятки матеріальної і духовної культури (законодавчі акти, грамоти, універсали, службове листування та ін.), що виникли у процесі розвитку самих подій.

Історичні традиції (перекази) – пам’ятки минулого (спогади, щоденники, дорожні нотатки, інформаційні жанри періодики), що склалися на основі вражень їх авторів від подій і прямого впливу на ці події, як правило, не мали.

Історіографічні джерела – група джерел, що відбивають історіографічні факти, тобто факти з історії історичної науки, і дають можливість вивчити суспільні умови розвитку історичної науки, процес збагачення історичних знань, місце історичної науки в суспільному житті, зокрема у формуванні історичної свідомості людей.

Історіографія – спеціальна галузь наукових знань, що вивчає історію історичної науки.

Картографічні джерела – вид зображальних джерел, що являють собою умовні зображення на папері чи іншому матеріалі різноманітних природних, географічних, політичних та соціально-економічних явищ.

Кінофотовідеодокументальні (аудіовізуальні) джерела – різновид зображальних джерел, представлених фотографіями, кінофільмами, відеозаписами.

Класифікаційна схема (модель) – сукупність тих чи інших параметрів групування джерел за обраними домінуючими ознаками з метою їх дослідження і здобуття найповнішої і найдостовірнішої інформації.

Класифікація джерел (з лат. *classis* – розряд та *ficatio* від *facio* – роблю) – поділ всієї маси джерел на групи за певною суттєвою спільною ознакою, характерною для кожної групи.

Кластерний аналіз – поділ джерел на різні класи (групи, кластери, таксони), кількісний і якісний склад яких встановлюються дослідником під час аналізу джерел.

Клейноди – відзнаки та атрибути влади української козацької старшини XVI-XVIII ст.

Кліше (з франц. *cliche* – відбиток) – форма високого друку, що застосовується для поліграфічного відтворення ілюстрацій.

Кодикологія (з лат. *codex* – книга) – наукова дисципліна, що вивчає рукописні книги.

Компіляція (з лат. *compilatio* – крадіжка, грабіж від *compilo* – грабую) –
1) Метод створення літописних пам'яток, що склалися з уривків різних літописів (літописна компіляція). 2) Неоригінальна, несамостійна наукова чи літературна праця, побудована на використанні чужих творів.

Компути (з лат. *computo* – обчислюю) – переписи дворів козаків з відомостями про їхнє майнове становище, проходження військової служби.

Конвенціональні джерела (з лат. *conventio* – угода) – джерела умовних позначень (ноти, знаки математичної, хімічної, фізичної символіки та ін.).

Контамінація (з лат. *contaminatio* – змішування) – поєднання текстів різних редакцій одного й того самого твору.

Криптонім – літера або літери, які замість підписів ставлять іноді автори під своїми творами.

Критерій – мірило для визначення, оцінки предмета, явища; ознака, взята за основу класифікації.

Латентна джерельна інформація – прихована (закрита) джерельна інформація.

Лінгвістичні джерела (з лат. *lingua* – мова) – один із видів вербальних джерел, пам'ятки мови.

Літописи – вид наративних джерел, характерною особливістю яких є описання подій у хронологічній послідовності.

Логічна критика – вид джерелознавчої критики, що полягає у перевірці достовірності джерела шляхом зіставлення вміщеної у ньому інформації з об'єктивною логікою розвитку історичних подій.

Люстрації – періодичні описи державних маєтків, міст, замків, які проводились у Речі Посполитій упродовж XVI–XVII ст. з метою оцінки господарсько-фінансового стану королівських маєтностей для встановлення державного податку – кварти.

Манускрипт (з лат. *manuscriptum* від *manus* – рука і *scribo* – пишу) – давні й середньовічні рукописи на папірусі, пергаменті, пізніше – папері.

Маргіналії (з лат. *margo (marginis)* – край, межа) – примітки на полях книги.

Масові джерела – комплекси джерел, що характеризуються певною повторюваністю, типовістю і однорідністю вміщеної в них інформації.

Машиночитаний документ (з лат. *machina* – пристрій, знаряддя, споруда) – закодований документ (магнітний диск, магнітна стрічка, перфокарта, перфострічка), зміст якого може бути розшифрований за допомогою машини.

Методика джерелознавства – система знань про методи, засоби, правила здійснення всього комплексу робіт, пов'язаних з пошуком, виявленням, відбором джерел, їх всебічним критичним аналізом, визначенням достовірності та інформаційної цінності, а також наступним використанням з метою отримання науково перевіреної, об'єктивної інформації.

Методологія джерелознавства – система теоретичних знань і наукових принципів, на основі яких формуються метод і методика джерелознавчого дослідження.

Метрологія – спеціальна історична дисципліна, яка вивчає розвиток систем мір, що існували в минулому, встановлення реального обсягу мір, розгляд їх кількісного співвідношення, відповідності сучасним метричних вимірам.

Мемуари (спогади) (з франц. *memoires* від лат. *memoria* – пам'ять) – вид оповідних джерел особового походження, що створюються на основі зафіксованих у пам'яті авторів вражень про події, учасниками чи свідками яких вони були.

Мініатюра (з франц. *miniature* від лат. *minium* – кіновар або сурик) – твір образотворчого мистецтва невеликого розміру на дереві, металі, порцеляні, папері, що потребує витонченої техніки виконання. Мініатюрою називають також живописні зображення, що прикрашали та ілюстрували середньовічні рукописні книжки у вигляді заставок або на всю сторінку.

Мозаїка (з франц. *mosaique* від лат. *musivum*, буквально – присвячене музам) – сюжетні або орнаментальні композиції, виконані з природних каменів, смальти, керамічних плиток.

Монументальне мистецтво (з лат. *monumentalis* від *monco* – нагадує) – вид образотворчого мистецтва, розрахований на масове сприйняття в ансамблі з архітектурою чи природним оточенням. Монументальне мистецтво поєднує архітектурні та скульптурні монументи й пам'ятники на площах і вулицях, настінні розписи (монументальний живопис) тощо.

Нумізматика (з лат. *numisma* – монета від грец. *νομιονοτ*) – спеціальна історична дисципліна, що вивчає монети, монетне виробництво, історію грошового обігу та техніку монетної справи, методи їх використання як джерела.

Об'єкт (з лат. *objectus* – предмет) – 1) Зовнішній світ, що існує поза нами, незалежно від нашої свідомості і є предметом пізнання, практичної дії суб'єкта.
2) Одне з основних понять теорії науки, у тому числі джерелознавства.

Ономастика (з грец. *ονομοσ* – ім'я, назва) – спеціальна історична дисципліна, що вивчає власні імена, їх походження, структуру і тлумачення у взаємозв'язку з історичним процесом.

Офорт (з франц. *eau-forte* – азотна кислота) – спосіб гравіювання на металевій пластині за допомогою методу протравлювання азотною кислотою; гравюра, виготовлена в техніці офорта.

Оповідні джерела - рід усних та писемних джерел, характерною особливістю яких є фіксація інформації у вигляді розповіді у довільній формі про події та явища суспільно-політичного, соціально-економічного й культурного життя.

Оригінал документа (з лат. *originalis* – первісний, природжений) – 1) Первинний, вихідний документ. 2) Справжній документ, рукопис на відміну від копії або підробки, фальсифіката.

Орнамент (з лат. *ornamentum* – оздоба, прикраса) – візерунок, побудований на ритмічному повторенні геометричних елементів або стилізованих рослинних чи тваринних мотивів.

Палеографія – спеціальна історична дисципліна, що вивчає стародавню писемність, її еволюцію, характерні особливості, зовнішні ознаки рукописних пам'яток.

Пергамент (від назви стародавнього міста Пергама в Малій Азії) – документ, написаний на спеціально обробленій шкірі молодих тварин.

Періодична преса – вид комплексних джерел, представлений газетами, журналами та іншими періодичними виданнями.

Петрогліфи – стародавні зображення на скелях, каменях, стінах печер; джерела для вивчення господарства, побуту, культури стародавніх народів.

Печатки – штампи, що вирізані на твердому матеріалі (камені, металі та ін.), матриці, а також їх відбитки (на золоті, сріблі, свинці, воску, сургучі, папері). Основною функцією печаток є засвідчення достовірності документів. Як історичні джерела вивчаються сфрагістикою.

Писемні джерела – тип історичних джерел, визначальною ознакою яких є письмова фіксація інформації.

Поведінкові джерела – тип джерел, в яких історична інформація зберігається у формі традиційних норм поведінки людей певної етнічної спільноти за тих чи інших життєвих ситуацій.

Повнота джерела – здатність джерела відбивати основний зміст, суттєві риси й особливості відображуваних подій, явищ.

Позаджерельна інформація – сукупність знань і настанов, які використовуються істориком, впливають на його дослідження і не здобуваються ним безпосередньо з історичних джерел.

Потенційна інформація джерел (з лат. *potentia* – сила) – різновид джерельної інформації, що залишилася не використаною у наукових дослідженнях.

Предмет – 1) Речове джерело. 2) Одне з основних понять теорії науки, зокрема джерелознавчого дослідження.

Ревізії (з лат. *revisio* – перегляд) – переписи населення податкових станів; офіційні документи описово-статистичного характеру.

Регламент (з франц. *reglement* від лат. *regula* – правило) – система правил, що регулюють порядок організації і діяльності певних установ.

Реєстр (з польсь. *rejestr* від лат. *regesta* – списки, перелік) – список, опис, перелік, а також книга для запису справ, документів, майна, земельних володінь, осіб тощо.

Рельєф (з франц. *relief* від лат. *relevo* – піднімаю) – скульптурне зображення на площині (наприклад, барельєф, горельєф). Може бути самостійним твором скульптури або частиною архітектурної композиції.

Репрезентативність (з лат. *representatio* – наочне зображення) – один із показників повноти джерельної інформації для вивчення певної проблеми.

Рескрипт (з лат. *rescriptum* від *rescribo* – відповідаю у письмовій формі) – акт монарха на ім'я певної службової особи з покладанням на неї тих чи інших доручень, висловлюванням подяки, оголошенням про нагороду.

Ретроспекція (з лат. *retro* – назад і *specto* – дивлюсь) – 1) Погляд у минуле, аналіз минулих подій, вражень тощо. 2) Спосіб розгляду суспільних ідей, подій сучасності під кутом зору минулого, звернення до минулого для виявлення у ньому первісних тенденцій, властивих сучасності. Ретроспективний – звернений у минуле, присвячений розгляду минулого.

Речові джерела – тип історичних джерел, інформація в яких фіксується у предметній формі.

Синопис – загальний огляд, зведення різноманітних поглядів з певного питання; термін уживають переважно щодо історичних та релігійних творів. «Синопис» («Київський синопис») – перший нарис історії України від найдавніших часів до останньої чверті XVII ст., вперше виданий 1674 р. Києво-Печерською друкарнею.

Синтетична критика – етап і вид джерелознавчої критики, зміст якої пов'язаний з формуванням комплексу джерел і здобуванням із нього сукупності наукових фактів як основи для достовірних дослідницьких висновків.

Справочинні (діловодні) джерела – вид документальних джерел, що створюються у процесі функціонування державних, суспільних, приватних установ та організацій і мають офіційний, діловий характер.

Статистичні джерела (з англ. *statistics* від лат. *status* – стан, становище) – вид історичних джерел, що містять інформацію, яка характеризує кількісні закономірності суспільного життя у нерозривному зв'язку з їхнім якісним змістом. Охоплюють різноманітні за змістом та формою носії інформації, що виникли внаслідок масових обстежень, описів, переписів, запровадження стандартизованого обліку та звітності.

Суб'єкт (з лат. *subjectum* – підкладене) – людина, що пізнає зовнішній світ (об'єкт) і впливає на нього у своїй практичній діяльності.

Сфрагістика (сігіллографія) – спеціальна історична дисципліна, яка вивчає печатки як історичне джерело.

Текстологія (з лат. *textum* – зв'язок, сполучення) – історико-філологічна дисципліна, що вивчає тексти писемних джерел переважно періоду середньовіччя.

Теорія джерелознавства – розділ джерелознавства, який включає систему наукових знань про об'єктивно-суб'єктивний характер історичного джерела, пізнання його соціальної та гносеологічної природи.

Типи історичних джерел – групи джерел, що мають споріднений спосіб передачі відомостей або близькі за змістом, формою, походженням.

Типологія – класифікація предметів або явищ за спільними ознаками.

Усні джерела – тип історичних джерел, в яких інформація зберігається у вигляді усної традиції і передається з покоління в покоління із уст в уста.

Фактична критика (з лат. *factum* – зроблене) – вид джерелознавчої критики, що передбачає перевірку повноти і достовірності джерела шляхом його зіставлення з іншими джерелами.

Фалеристика (з лат. *falerae* – металева прикраса, бляха) – спеціальна історична дисципліна, що вивчає історію орденів, відзнак, медалей, хрестів, виникнення та розвиток нагородної системи, а також відповідні документи та статистику.

Фальсифікація (з лат. *falsificatio* – підробка) – умисне викривлення або неправильне тлумачення тих чи інших явищ, подій, фактів, джерел.

Феномен (з грец. *φαινόμενον* – те, що з'являється) – виняткове, незвичайне, рідкісне явище.

Філігрань (з італ. *filigrana* від лат. *filum* – нитка і *granum* – зерно) – водяні знаки на папері.

Фонічні джерела (з грец. *(povto)*– вимовляю, звучу) – окрема група звукових історичних джерел, носіями яких виступають фонограми, різного роду технічні звукозаписи текстів, музичних творів, інших звукових проявів, що створюються у процесі життєдіяльності людства.

Фреска (з італ. *fresco* – свіжий) – техніка живопису водяними фарбами по свіжій штукатурці; твір, виконаний такою технікою.

Хартія – 1) Старовинний рукопис, а також матеріал (зокрема, папірус або пергамент), на якому його написано; 2) Документ, що засвідчував певні права або привілеї доби середньовіччя.

Хроніки – історичні твори періоду середньовіччя, поширені у Візантії та Європі, що мали значний вплив на давньоруське літописання.

Хронографи – середньовічні твори з всесвітньої історії, що містили відомості історичного, літературного та географічного характеру.

Хронологія історична – спеціальна історична дисципліна, що вивчає системи літочислення у різних народів та способи переведення дат на сучасне числення часу.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ

Базові

1. Богдашина О. М. Джерелознавство історії України: теорія, методика, історія: навч.- метод. посібник / О. М. Богдашина. – Харків : Вид-во «Тарбут-Лаам», 2005. – 192 с.
2. Джерелознавство історії України : довідник / За ред. М. Варшавчика. – Київ : Українська енциклопедія, 1998. – 212 с.
3. Довгопол В. М. Джерелознавство історії Української РСР : навч. посібник / В. М. Довгопол, М. А. Литвиненко, Р. Д. Лях. – Київ : Вища школа, 1986. – 248 с.
4. Калакура Я. Історичне джерелознавство / Я. Калакура. – Київ : Либідь, 2012. – 488 с.
5. Макарчук С. Джерелознавство історії України : курс лекцій / С. Макарчук. – Львів : Світ, 2010. – 372 с.
6. Санцевич А. В. Джерелознавство з історії Української РСР післявоєнного періоду (1945 – 1970) / А. В. Санцевич. – Київ : Наукова думка, 1972. – 196 с.
7. Санцевич А. В. Джерелознавство з історії Української РСР (1917 – 1941) / А. В. Санцевич. – Київ : Наук. думка, 1981. – 360 с.

Допоміжні

1. Антонович В. Б. Курс лекцій з джерелознавства. 1880 – 1881 / В. Б. Антонович. – Київ : Вища школа, 1995. – 142 с.
2. Архівознавство : підручник / За ред. Я. С. Калакури. – Київ : Архіви України, 1998. – 186 с.
3. Галенко О. І. Документальні публікації з історії Української РСР: теорія та джерелознавчий аналіз / О. І. Галенко. – Київ : Наукова думка, 1991. – 226 с.

4. Калакура Я. Джерелознавство в дослідницькій діяльності Українського історичного товариства / Я. Калакура // Український історик. – Нью-Йорк, Торонто, Київ, Львів, Мюнхен – 1995. – №1–4. – С. 53–56.
5. Ковальський М. П. Актуальні проблеми джерелознавства історії України XVI–XVII ст. / М. П. Ковальський // Український археографічний щорічник. – Вип. I. – Київ : Наукова думка, 1992. – С. 261–270.
6. Ковальченко И. Д. О применении математико-статистических методов в исторических исследованиях / И. Д. Ковальченко // Источниковедение: теоретические и методологические проблемы. – М. : Наука, 1969. – С. 115–133.
7. Ковальченко И. Д. Методы исторического исследования / И. Д. Ковальченко. – М. : Наука, 1987. – С. 281–325.
8. Справочник научного работника : архивы, документы, исследователь. / О. М. Гросман, В. Н. Кутик – Львов : Высш. школа, 1979. – С. 51–61.
9. Фарсобин В. В. Источниковедение и его метод : опыт анализа понятий и терминологии / В. В. Фарсобин. – М. : Наука, 1983. – С. 188–213.
10. Шепелев Л. Е. Архивные разыскания и исследования / Л. Е. Шепелев. – М., 1971. – 182 с.
11. Шмидт С. О. О классификации исторических источников / С. О. Шмидт // Вспомогательные исторические дисциплины. – Вып. 16. – Л. : Наука, 1985. С. 24–36.
12. Ісаєвич Я. Д. Українська археографія в XVII – VIII ст. / Я. Д. Ісаєвич // Історичні джерела та їх використання. – Вип. I. – Київ : Наук. думка, 1964. С. 174–188.
13. Крип'якевич І. П. Нарис методики історичних досліджень / І. П. Крип'якевич // УІЖ. – 1967. – №2. – С. 102–104.
14. Курносов А. А. К вопросу о природе видов источников / А. А. Курносов // Источниковедение отечественной истории. – М. : Наука, 1977. – С. 510–525.

15. Миронов Б. Н. История и математика : Матем. методы в историческом исследовании / Б. Н. Миронов, З. Н. Степанов. –Л. : Наука, 1976, С. 184 с.

16. Місюра В. П. Про скорочену публікацію документів / В. П. Місюра // Історичні джерела та їх використання. – Вип. I. – Київ : Наукова думка, 1964. – С. 167–173.

17. Пронштейн А. П. Хронология / А. П. Пронштейн, В. Я. Кияшко. – М. : Высшая школа, 1981. – С. 143–152.

18. Пронштейн А. П. Истолкование исторических источников / А. П. Пронштейн // Вопросы истории. – 1969. – № 10. – С. 69–86.

Інформаційні ресурси

1. Усні й письмові джерела історії України. – Режим доступу: gufer.net/history/677-usn-y-pismov-dzherela.html.

2. Писемні джерела з історії України. – Режим доступу: chtyvo.org.ua/authors/.../Pysemni_dzherela_z_istorii_Ukrainy/

3. Мемуари сучасників як *джерело з історії Української* революції. Режим доступу: www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Pviu/2009_4/2.pdf

4. Мицик Ю. *Джерела з історії національно-визвольної війн українського народу середини XVII століття.* – Режим доступу: www.history.org.ua/?litera&id=8120&navStart=10

5. Історичні *джерела* та їх використання. – Режим доступу: www.history.org.ua/?termin=Dyplomat_sluzhba_Khmelnyckogo

6. www.history.org.ua/index.php?termin=Inst_Grushevskogo_NAN...

7. Археографічні комісії України. – Режим доступу: uk.wikipedia.org/wiki/

8. Джерела особового походження. – Режим доступу: www.archives.gov.ua/Publicat/AU/AU_6_2011/11.pdf

Навчальне видання

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

до самостійного вивчення та практичних занять
із навчальної дисципліни

«СУЧАСНЕ ВІТЧИЗНЯНЕ І СВІТОВЕ ДЖЕРЕЛОЗНАВСТВО»

*(для аспірантів та здобувачів денної і заочної форм навчання галузі знань
03 – Гуманітарні науки спеціальності 032 – Історія та археологія)*

Укладач **ЛИСЕНКО** Майя Станіславівна

Відповідальний за випуск *І. М. Рассоха*

За авторською редакцією

Комп'ютерне верстання *І. В. Волосожарова*

План 2017, поз. 498 М

Підп. до друку 29.06.2017
Друк на ризографі
Зам. №

Формат 60 x 84/16
Ум. друк. арк. 1,2
Тираж

Видавець і виготовлювач:
Харківський національний університет
міського господарства імені О. М. Бекетова,
вул. Маршала Бажанова, 17, Харків, 61002
Електронна адреса: rektorat@kname.edu.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи:
ДК № 5328 від 11.04.2017